

ENTELEKTÜEL SERMAYENİN SINIFLANDIRILMASI, ÖLÇÜLMESİ VE BOYUTLARI ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR ÇALIŞMA

A CONCEPTUAL STUDY ON CLASSIFICATION, MEASUREMENT AND DIMENSIONS OF INTELLECTUAL CAPITAL

Ömer Faruk ACAR¹, Mustafa Zihni TUNCA², İsa İPÇİOĞLU³

1. Öğr. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bölümü, omeracar@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1878-9172>
2. Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bölümü, mustafatunca@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2315-905X>
3. Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, İsa.ipcioglu@bilecik.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6912-3290>

Öz

İşletmeler içinde buldukları yoğun rekabet ortamında, ekonomik durumun küresel bir boyut alması, globalleşme, yenileşme ihtiyacının süreklilik halini alması ile beraber bilgi teknolojilerinin kullanımındaki yükseliş ile faaliyette bulunmak zorunda kalmışlardır. İşletmeler yapılan rekabetlerin başarılı sonuçlanması için değişik strateji ve yöntemler geliştirmektedirler. Günümüzde değer yaratan temel varlıklar maddi olmayan varlıklardır ve bu nedenle entelektüel sermaye işletmelerin performansını etkileyen hayati bir unsurdur. Bilgi çağında işletmeler rekabet üstünlüğü sağlayabilmek için performans değerlendirme çalışmaları yaparken, maddi varlıklarla birlikte maddi olmayan varlıkları ifade eden entelektüel sermaye üzerine de yatırımlar yapmaktadır. İşletmelerde rekabet üstünlüğü sağlayan unsurların başında entelektüel sermaye gelmekte olup, işletmelerin rekabet avantajı kazanmalarında büyük öneme sahiptir. Entelektüel sermaye terimi gerek bilimsel yazında gerekse iş dünyasında son yıllarda önemi gittikçe artan bir kavram olarak ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı entelektüel sermayenin sınıflandırılması, ölçülmesi ve entelektüel sermayenin boyutları olan insan sermayesi, müşteri sermayesi ve yapısal sermaye üzerine yapılan çalışmalarla değinmek ve kavramsal açıdan durumu değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: *Bilgi, Bilgi Yönetimi, Entelektüel Sermaye, İnsan Sermayesi, Müşteri Sermayesi, Yapısal Sermaye.*

Abstract

Businesses have had to operate with the increase in the use of information technologies, with the economic situation taking a global dimension, globalization and the need for innovation, and the increase in the use of information technologies in the intense competitive environment they are in. Business organizations develop different strategies and methods to be successful in this competition environment. Recently, core assets creating value have become intangible assets (intellectual capital) to be a vital element with an impact on business performance. The companies make investments on intellectual capital which expresses the intangible assets with tangible assets, while making performance evaluation studies in order to provide competitive advantage in the information age. One of the main elements for business organizations to provide a competitive advantage is intellectual capital and the importance of this intellectual capital cannot be ignored. The term, intellectual capital, has come into the forefront of the both business world and scientific literature, recently. The aim of this study is to address the classification and measurement of intellectual capital, and to address the dimensions of intellectual capital, which are human capital, customer capital, and structural capital, and to evaluate the situation conceptually.

Keywords: *Knowledge, Knowledge Management, Intellectual Capital, Human Capital, Customer Capital, Structural Capital.*

Makale Türü Article Type
Derleme Review Article

Başvuru Tarihi Application Date
10.04.2021 04.10.2021

Yayına Kabul Tarihi Admission Date
09.07.2021 07.09.2021

DOI

<https://doi.org/10.30798/makuiibf.911134>

* Bu çalışma Ömer Faruk ACAR'ın, Prof. Dr. Mustafa Zihni TUNCA ve Prof. Dr. İsa İPÇİOĞLU danışmanlıklarında Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı'nda hazırladığı doktora tez çalışmasından derlenmiştir.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem

The aim of this study is to address the classification and measurement of intellectual capital, and to address the dimensions of intellectual capital, which are human capital, customer capital, and structural capital, and to evaluate the situation conceptually.

Research Questions

How is intellectual capital classified and measured? What are the studies in the literature related to intellectual capital?

Literature Review

Definitions of Information and Knowledge Management concepts are included. The classification, measurement and dimensions of Intellectual Capital, along with the studies made, are included in the explanations in the literature.

Methodology

As a result of the literature search, the definitions of the concepts were specified and their explanations were included. A conceptual evaluation was made by examining the studies in the literature.

Results and Conclusions

As a result of the literature research, it is explained in detail how intellectual capital is classified and measured. Conceptual evaluations of human capital, customer capital and structural capital, which are the dimensions of intellectual capital, have been revealed in the studies conducted in the literature.

1. GİRİŞ

Günümüzün global ekonomisinde yaşanan değişimler işletmeler açısından rekabet sürecini ve rekabete bağlı olarak da işletmelerin yönetim süreçlerini etkileyebilmektedir. Hayatımızı etkisi altına alan enformasyon ve hız içinde bulunduğumuz dönemde yaşanan dönüşüm hem kişilerin davranışlarında (Acar ve Acar, 2020) hem de işletmelerde yeni açılımlara yol açmıştır. Rekabet gücünün ve işletme performansının artırılması ya da korunması ile ilgili bilginin gücü yadsınamaz bir gerçektir. Bu gerçek, işletmelerin sürekli ilerleyen teknolojiye ve tüketicilerin taleplerine kayıtsız kalamayacaklarını göstermektedir. İşletmeler sürekli rekabet içinde kalmayı ve durmadan gelişmeyi sürdürülebilir bir süreç haline getirmek durumundadırlar. Günümüzde entelektüel sermaye ve bilgi yönetimini sürdürülebilir bir strateji ile devam ettirebilmek üstün bir rekabet pozisyonu için kritik öneme sahiptir. Entelektüel sermaye, işletmelerin değer yaratmak amacıyla kullandıkları, entelektüel olarak sahip oldukları varlıkları (patent vb.) iş görenlerin bilgisi, uzmanlıkları ve deneyimleri, teknolojiler, süreçler, müşteri ve tedarikçilerle olan ilişkiler gibi fiziki olmayan varlıkların tamamını kapsar (Stewart, 1997). Son yirmi yılda entelektüel sermaye, firmalar için yönetim ve değer yaratma açısından bir unsur haline gelmiştir. Entelektüel sermayenin işletme performansının üzerinde etkili olması yaratılan katma değer içinde de önemli bir paya sahip olmasına sebep olmaktadır. Entelektüel sermaye ile entelektüel varlıkların kıt, kıymetli, taklidi ve ikamesi mümkün olmama gibi önemli özellikleri de vardır. Şirketler mevcut varlıklarıyla kıymetli mamul ve/veya hizmet üretebilmeleri için entelektüel sermayeye yatırım yapmaları ve entelektüel sermayenin verimli ve etkin bir şekilde kullanılmasına önem vermeleri gerekir. Bu çalışmanın amacı entelektüel sermayenin sınıflandırılmasına, ölçülmesine ve entelektüel sermayenin boyutları olan beşeri (insan) sermaye, ilişkisel (müşteri) sermaye ve örgüt (yapısal) sermayesi üzerlerine yapılan çalışmalarla değinmek ve kavramsal açıdan durumu değerlendirmektir.

2. BİLGİ VE BİLGİ YÖNETİMİ

İnsanların asırlar boyunca kâinatı ve temel kavramlarını sorguladıklarını ve araştırdıkları görülmektedir. Bu sorgulama ve araştırma insanlığa bilgi ile beraber bilgi yönetiminin bilgiyi elde etme, tanımlama, açıklama, kayıt etme, tasnif etme, saklama ve aktarma gibi uygulamalarını da öğretmiştir. 20.yy'a gelindiğinde teknolojik açıdan modernleşen üretim araçları ile birlikte bollaşan üretim arzı, tüketicilerin, "herhangi bir ürün" yerine kendi ihtiyaçları için en uygun biçimde dizayn edilen ve zamanında sunulan ürünlere yönelmelerine neden olmuştur. Bu süreç sonunda sermaye, doğal kaynaklar ve iş gücüne dayanan geleneksel üretim araçları, önem sıralamasında bilginin arkasına düşmüşlerdir. Bu ise bilgi yönetimi ile işletme yönetimine ilişkin kavramların ayrılamaz olarak bütünleşmesini sağlamıştır (Koza, 2008: 62). Bilgi günümüz dünyasında işletmeler bakımında en kritik stratejik kaynak ve rekabet avantajının sürdürülmesi ve düzenlenmesi için edinim, entegrasyon, depolama, paylaşma ve uygulama yeteneği olarak kabul görmektedir (Zack, 1999). Bilgi; sosyal, ekonomik, kültürel ve politik çalışmalara destek olmak için kullanılan ve hayatı kolaylaştıran bir araç olarak tanımlanmaktadır (Cengiz ve

Çetinceli, 2020). Bilgi Yönetimi ise 1990'lı senelerin ortalarından başlayarak devam eden ismini gitgide daha fazla duyuran ve güçlü kalan bir disiplindir. Bu disiplinin gayesi bir sürdürülebilir rekabet avantajı meydana getirmek için iş süreçleri, insan ve teknoloji birleşimini beraber kullanmak ve günümüz gereksinimlerini karşılamaktır (Koenig ve Srikantiah, 2004). Bugün rekabet artık dünya geneline yayılmış durumdadır. Bilgiye sahip olarak onu idare edebilen girişimci miktarını arttırmaları ile milletlerin zenginliklerini de artacaktır (Haşit vd., 2020). Bu hususa göre, organizasyonlara uygulayarak ve bunun sonucunda organizasyonun performansına fayda sağlaması düşünülen bilgi yönetimine, günümüz organizasyonlarının varlıklarını sürdürmek ve işletme performanslarını arttırmak için önem vermeleri gerekmektedir. Veri, belirli bir amaca bağlı bir biçimde işlemlerin işlenmemiş, özümlememiş ve yorumlanmamış bir şekilde kayıt altına alınmasıdır (Güçlü ve Sotirofski, 2006). Günümüz kurumlarında veri, belli depolama sistemlerinde muhafaza edilir ve çoğunlukla herhangi bir mânâ veya içerik teşkil etmez (Barutçugil, 2002). Herhangi bir işlemde geçmemiş gerçekler veya izlenimler şeklinde ifade edilen veri, bilgi işlem sürecinin ana kaynağı olarak farklı harf, işaret, sembol ve rakamlarla temsil edilir (Ok, 2012). Veri, çevredeki gerçeklerin anlaşılır bir biçimde elden geçirilmesidir. Veri bireyin formülleştirmek için ya da kaydetmek için kıymetli gördüğü her çeşit fikir ve olaydır (Mertins vd., 2003). Örgütler bakımından veri en faydalı bir biçimde, “yapılan işlemlerin belli biçimlerde tutulmuş kayıtları”dır şeklinde tanımlanmaktadır (Zaim, 2005). Veri, örgütün hedeflerine yönelik yapılan işlemlerin henüz yapılandırılmamış bir şekilde kayıt altına alınmasıdır. Günümüz örgüt yapılanmalarında verinin saklanması teknolojik sistemler kullanılır (Serpek, 2003). İhtiyaç duyulandan fazla veri elde etmek aralarında işe yarayacak olanların tespit edilmesini ve kullanılmasını ve genellikle bunlardan bir mana bulabilmeyi daha da zorlaştırabilir (Türk, 2003). Çok fazla veri toplamış olmakla birlikte örgütlerin alacakları kararların tarafsız, iyi, doğru ve makul olacağı manasına geleceğini zannetmeleri elde edilen verilerin kullanımı noktasında da güçlük çıkarabilir (Serpek, 2003). Olan bitenin sadece bir kısmını ortaya koyan verinin içinde herhangi bir yorum olmaz, bir değerlendirme yapılmaz ve karar verme açısından güven verecek bir temel meydana getirmez (Türk, 2003). Bilgiye ulaşmada veri büyük bir paya sahiptir. Literatürde sıklıkla kullanılan bilgi piramidinin en altında yer alan veri, bir üstte yer alan enformasyonun edinilmesinde hammadde olma görevini yerine getirmektedir (Uzun, 2007: 3). Literatürde enformasyon “genellikle bir belge veya işitilebilir veya görülebilir bir ileti şeklinde bir mesaj” olarak tanımlanmaktadır (Davenport ve Prusak, 1998). Enformasyon sözcük olarak “şekil vermek” anlamına gelmektedir. Bu bakımdan, verinin uygun bir biçime çevrilmiş halini ifade etmektedir (Uzun, 2007). Enformasyon ayrıca bireylerin zihninde işlendiğinde bilgi olarak kabul edilmektedir (Alavi ve Leidner, 2001). Enformasyon edinilebilen, süzgeçlenebilen, işlemde geçirilen verilerdir. Enformasyon geçerlilik ve amaç katılmış veridir. Enformasyon içerikte sunulan düzenlenmiş verilerdir. İşlenme aşamasından geçmiş olan enformasyon, bir tertip içerisinde konulmuş, süzölmüş, analizi yapılmış, anlamlandırılmış ve özetlenmiştir (Serpek, 2003). Bir anlamı bünyesinde bulunduran her çeşit ses, görüntü ve yazılardan meydana gelen veri, enformasyon şeklinde ifade edilmektedir.

Veriler, enformasyonun kaynağıdır (Yozgat, 1998). Enformasyonun alıcının bir alandaki fikirlerini farklılaştırmak, anlayışında ya da bakış açısında bir fark oluşturmak ve onu şekillendirmek biçiminde bir amacı mevcuttur (Zaim, 2005). Enformasyona sahip olmak zor ya da kolay olabilir. Farklı gayelerle kullanılabilir hale gelmeden önce bir araya getirilmeli, belli işlemlerden geçirilmeli, stoklanmalı ve dağıtımı gerçekleşmelidir. Veriyi enformasyona çevirmenin beş yolu vardır (Davenport ve Prusak, 1998):

- Amaca yönelik olma: Veriler belli bir amaca yönelik olarak edinilebilir.
- Sınıflandırılma: Veriler analize uygun şekilde ve temel unsurlarına bölünerek sınıflandırılabilir.
- Hesaplama: Veriler matematiksel veya istatistiksel olarak analiz edilebilir.
- Düzeltme: Veriler hatalardan arındırılabilir.
- Özetleme: Veriler kısa ve öz görünecek biçimde özetlenebilir.

3. ENTELEKTÜEL SERMAYE

Geçmişten günümüze süregelen insanların içinde oldukları sosyoekonomik ilerlemeler; aşama olarak ilkel toplum, tarım toplumu, sanayi toplumu ve son olarak da bilgi toplumu olarak ele alınmaktadır. Aşamalar arası geçişler bazı gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Tarımın ortaya çıkmasıyla ilkel yaşam tarzı terk edilerek yerleşik hayata geçiş yapılmıştır. Benzer şekilde sanayi devriminin gerçekleşmesiyle de sanayi toplumu aşamasına geçiş yapılmıştır. Son evrede ise insanın emeğinin yerini bilgi, makinenin yerini ise bilgisinin yarattığı bilgi teknolojisi almıştır. Bu aşamada literatürde "bilgi toplumu", "bilgi çağı", "bilgi ekonomisi" gibi terimlerle açıklanmıştır (Kandemir, 2008). Ekonomik faaliyetler kişilerin davranışlarını belirleyen en önemli unsurlardan olan iktisadi davranışlarının ekonomik ihtiyaçları ile birleşmesi ile ortaya çıkmaktadır (Acar ve Çetinceli, 2020). Finansal açıdan girdinin sağlanması işletmeler için yıllar boyu yeterli kabul edilmiştir. Finansal yönetim şeklinde ifade edilen bu yeterlilik zamanla yerini işletmenin sahip olduğu tüm varlıkların yönetilmesine, diğer bir ifade ile varlık yönetimine bırakmıştır. Bugün ise artış gösteren globalleşme ve rekabet ortamı işletmeleri, sahip oldukları varlıkları verim düzeyi en yüksek olacak şekilde yönetmek için gerekli stratejik kararları almaya yöneltmiştir (Aydemir, 2008). Entelektüel kelimesi kökeni Latince "interlectio" sözcüğünden gelmektedir. "Inter" "arasında" anlamını taşımakta ve "ilişkiyi" ifade etmektedir (Sevimli Örgün ve Kalay, 2018). Entelektüel sermaye tanımı ilk olarak John Kenneth Galbraith tarafından "entelektüel eylem" olarak kullanılmaktadır. Yani, entelektüel sermayenin statik bir sermaye biçiminden ziyade dinamik bir yapıya sahip olabileceğini ifade etmektedir (Baydaş ve Türkan: 2). Yaygın olarak kabul görmüş bir tanımla birlikte, birçok profesyonel ve akademisyen çalışmalarında entelektüel sermaye ile alakalı tanımlar ve bu kavramın literatürde nasıl yer aldığına dair görüşler geliştirmiştir. Bu açıklamaların bazılarını Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. Entelektüel Sermaye Kavramının Tanımları

Kaynaklar	Tanımlar
(Brooking, 1996).	Entelektüel sermaye, işletmelerin faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için kullanılan, maddi olmayan varlıklarının bütünüdür.
(Stewart, 1997).	Entelektüel sermaye paketlenmiş faydalı bir bilgi ve bir işletmenin görünmez değeridir. İşletme içerisindeki bütün çalışanlar tarafından bilinen veya işletmeye rekabet üstünlüğü sağlayacak bütün şeylerin toplamıdır.
(Roos ve Roos, 1997).	Entelektüel sermaye, firmanın bilançosundan tam olarak elde edemediği gizli varlıklardır. Bu nedenle hem firma çalışanlarının sahip olduğu bilgi hem de çalışanların firmadan ayrıldıklarında işletme içerisinde kalan bilgiyi kapsar.
(Bontis, 1998).	Entelektüel sermaye; işletmenin maddi olmayan, bilanço ve gelir tablosu gibi mali tablolarında gözükmeyen varlıklardır.
(Senge, 1998).	Entelektüel sermaye, genel tanımıyla bir işletmenin sahip olduğu bilgilerin birikimi olup, bu bilgilerin bireylerin bireylere özgü ve diğer bireylerce algılanması zor olan ve işletme çalışanlarının örgüte sunduğu imkânlar çerçevesinde kullanılabilen bilgilerden oluşmaktadır.
(Sullivan, 1999).	Entelektüel sermaye, kâra dönüştürülebilir bilgidir.
(Petty ve Guthrie, 2000).	Şirketin maddi olmayan varlıkları şerefîyenin bir parçasıdır ve şerefîye ise entelektüel sermaye olarak adlandırılmaktadır.
(Taylor, 2001).	Entelektüel sermaye, bir şirkette çalışanların uzmanlığını, organizasyon sistemlerini ve fikri mülkiyetini kapsar. Yani entelektüel sermaye bilgiden oluşur.
(Sveiby, 2001).	Entelektüel sermaye, bir işletmenin görünmez değerleridir.
(Williams, 2001).	Entelektüel sermaye, zenginlik yaratmak üzere kullanıma sokulabilen varlıklardır.
(Şamiloğlu, 2002).	Bir iktisadi organizasyonun faaliyetlerini sürdürebilmesinde etkili olan, patentler, haklar, imtiyazlar, ticari itibar gibi soyut varlıkların bütünüdür.
(Marr, Gupta, Pike ve Ross, 2003).	Entelektüel sermaye çağdaş bilgi ekonomisi ortamında yaratıcılık ve rekabet avantajının anahtarıdır.
(Tsan ve Chang, 2005).	Entelektüel sermaye, işletmenin doğrudan ölçülemeyen varlıklarını veya değerlerini kapsayan kapsamlı bir tanımdır.
(Bhartesh ve Bandyopadhyay, 2005).	Entelektüel sermaye, şirketin fonksiyonlarını yerine getirebilmesini sağlayan görünmeyen varlıkların bileşimine verilen isimdir.
(Tovstiga ve Tulugurova, 2007).	Entelektüel sermaye, pazarda rekabeti arttıran en önemli unsurdur.
(Choong, 2008).	Entelektüel sermaye; firmanın bilgi kaynaklı rekabet avantajının sürdürülebilirliğine fayda sağlayan bilgi temelli kaynağıdır.
(Chang, Chen ve Lai, 2008).	Entelektüel sermaye, bir organizasyonda gömülü olan bilgiyle ilgili görünmeyen varlıklardır.
(Noe, 2009).	Entelektüel sermaye, bir şirketteki sistemleştirilmiş bilgidir.

Yukarıdaki tanımlar doğrultusunda, entelektüel sermaye bir organizasyonun insan, örgütsel ve ilişkisel kaynaklarının kombinasyonu şeklinde tanımlanabilmektedir (İpçioğlu, 2007). Modern çağda firmaları ileriye götürecek etken, firma çalışanlarının ortaya koydukları değerlerin, firma yapısının, firma stratejilerinin, süreçlerinin, sistemlerinin ve firmanın müşterileriyle sağladığı bağın bütününden meydana gelen entelektüel sermayedir (Alagöz ve Özpeynirci, 2007). Entelektüel sermayenin bileşenleriyle alakalı olarak geliştirilen değişik yaklaşımlar mevcuttur. Bu yaklaşımların çoğu entelektüel sermayenin ileri gelenleri tarafından birbirlerinden bağımsız bir biçimde ortaya konmuş olsa da yapılan sınıflandırmalar birbirine çok yakındır. Entelektüel sermayenin unsurlarının iki (insan ve yapısal sermaye) ve üç (insan, yapısal ve müşteri sermayesi) unsurdan meydana geldiği belirtilmekte olup bir fikir birliğinin olmadığı da görülmektedir. Tablo 2’de entelektüel sermayenin öncülerinin, entelektüel sermaye unsurları hakkında yaptıkları diğer sınıflandırmalar gösterilmektedir.

Tablo 2. Entelektüel Sermaye Unsurlarının Sınıflandırılması

Yazar	Ülke	Sınıflama
Saint-Onge (1996)	Kanada	İnsan Sermayesi Yapısal Sermaye İlişkisel Sermayesi
Stewart (1997)	Amerika	İnsan Sermayesi Yapısal Sermaye İlişkisel Sermayesi
Sveiby (1997)	Avustralya	Çalışanların yetkinlikleri İçsel Yapı Dışsal Yapı
Edvinsson ve Malone (1997)	İsveç	İnsan sermayesi Yapısal sermaye

Bontis (1998)	Kanada	<i>İnsan Sermayesi Yapısal Sermaye Müşteri Sermayesi</i>
Roos, vd. (1998)	İngiltere	<i>İnsan sermayesi Yapısal sermaye İlişkisel sermaye</i>
Van Buren (1999)	Amerika	<i>İnsan sermayesi Yenilik sermayesi Süreç sermayesi Müşteri sermayesi</i>
O'Donnell ve O'Regan (2000)	İrlanda	<i>Çalışanlar İçsel yapı Dışsal yapı</i>

Entelektüel sermaye unsurlarının farklı isimlerde ve farklı rakamlarda olduğu belirtilmiştir. Entelektüel sermaye “insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi” olarak üç temel bileşenden oluşmaktadır (Aslanoğlu ve Zor, 2006). Bir organizasyondaki insan sermayesini o organizasyondaki iş görenler oluşturur. Bireysel olarak organizasyonda çalışan bireylerin şahsi olarak sahip olduğu yeteneklerden daha fazlası da entelektüel sermayedir. İnsan sermayesi organizasyonda bulunan bireysel ağlar ve bilgi kaynaklarını kapsar. Firma tarafından sorgulanmayan, karar alınamayan veya kaynakların doğru bir şekilde yön verilemediği durum ve olguları sadece insanlar yerine getirebilir (Reed, 2000). İnsan sermayesi entelektüel sermayenin en önemli bileşenlerindedir. Sürekli gelişim ve değişim içerisinde olan insanoğlu, bu gelişimle iş yaptığı kurumun da gelişimine katkı verir. Bu yüzden insan sermayesi işletmeler için en önemli kaynaktır (Koç, 2009). İnsan sermayesinin ardından bir diğer entelektüel sermaye unsuru yapısal sermayedir. İşletmeye ait olan ve işletme içinde kalan bir sistemdir. Kültür, süreç ve sahip olduğu haklarıdır. Yapısal sermaye, sahibi işletme olduğu için önemlidir. Tamamlayıcı bir unsur olan yapısal sermaye, firma hedeflerine ulaşmak için yardım edecek insan sermayesinin doğru bir şekilde kullanılmasını sağlayacak bileşenlerin tamamı şeklinde izah edilebilir (Erkal, 2006). Entelektüel sermayenin organizasyonel boyutu, firmanın yapısal sermayesidir. Bir firmanın vizyon ve misyon gibi başlıca değerlerini, stratejilerini, firma yapısını ve kültürünü, veri tabanlarını, telif haklarını, sahip olduğu patentlerini, iş yapma biçimlerini ve firma içinde yer alan tüm işlerini kapsamaktadır. Yapısal sermaye firmanın entelektüel sermayesinin altyapı ile ilgili boyutlarıyla alakalıdır. Bu boyutlar değer ortaya koymak için katkı sunan yapı, süreç ve kültür vb. organizasyon araçlarını ve firmanın tüm bu boyutları sürdürebilmesi için ortaya koyduğu tasarımları içine almaktadır. Yapısal sermaye insan sermayesi ile karşılaştırıldığında, mesai bitse dahi firma içinden çıkmayan, aralıksız firma bünyesinde bulunan bilgidir (Toraman vd., 2009). Bir başka açıdan yapısal sermaye, örgütün içeride ve dışarıda karşılaşacağı güçlüklerle mücadele edebilme becerisinin ölçüsüdür (Albert ve Fink, 2003). Yapısal sermaye, firma bünyesinde yer alan insan sermayesinin enerjisini ve değer ortaya koyma potansiyelinin firmaya ait olması ile alakalı firma becerisini yansıtmaktadır (Seleim, Ashour ve Bontis, 2004). Dış çevre ile firmanın kurduğu bütün ilişkilere müşteri sermayesi denilebilir. Şirketin imajı, popülerliği, tüketicinin sadakati, dağıtıcı ve toptancılarla bağlar gibi firma çevresiyle inşa edilen tüm ilişkileri içeren müşteri sermayesi, firmaya katma değer sağlayacak tüm ortaklarla ilişkileri kapsamından dolayı ilişkisel sermaye şeklinde de isimlendirilir (Ertuğrul, 2000). İlişkisel sermaye, müşteri sermayesi ile birçok araştırmada genellikle birbirlerinin yerlerine kullanılan terimlerdir.

Entelektüel sermaye unsurları içerisinde önemli bir yeri olan müşteri sermayesi, diğer iki unsura nazaran günümüze kadar en az keşfedilmiş ve kullanılmış olanıdır (Yörük ve Erdem, 2008). Bir örgütün yaptığı işlerle sağladığı ilişkiler neticesinde geliştirdiği müşteri ilişkilerinde ve pazar kanallarında gömülmüş olan bilginin adı müşteri sermayesidir (Bontis, Keow ve Rishardson, 2000). Şirketlerin rekabet edebilme becerisi ve varlık sebebi şeklinde ifade edilen entelektüel sermayenin doğru bir biçimde idare edilebilmesi için işletmenin sahip olduğu ve büyük ihtimalle gizlenen entelektüel sermaye bileşenlerinin tespit edilmesi, ölçülmesi ve raporlanması gerekmektedir. Entelektüel sermayeyi ölçmeye yönelik çeşitli işletmeler tarafından geliştirilen daha birçok model bulunmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalar yeni olduğu için geçerli bir yöntemin doğruluğundan bahsedilemez. Entelektüel sermayenin içeriği bakımında farklı sektörlerde farklı şekillerde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple firmaların değişik çalışmaları araştırılarak kendilerine has modeller geliştirmesi daha makul olacaktır. Literatürde entelektüel sermayenin ölçümünde geliştirilen ve kullanılan temel yöntemler aşağıdaki Tablo 3’de özet bir şekilde belirtilmiştir.

Tablo3. Entelektüel Sermayeyi Ölçme Metotları

İsim	Temel Savunucusu	Kategori	Ölçüm Tanımı
Dengeli Skor Kartı	Kaplan ve Norton (1992)	Puankartı (scorecard) Metodu (SC)	Bir şirketin performansı dört temel perspektife odaklanan göstergeler yoluyla ölçülür. (1) finansal bakış açısı, (2) müşteri bakış açısı, (3) içsel süreç bakış açısı, (4) öğrenme bakış açısı. Göstergeler firmanın stratejik amaçlarına dayanır.
İnsan Sermayesi Zekası (intelligence)	Jac Fitz-Enz (1994)	SC	İnsan sermayesi göstergeler dizisi toplanır ve bir veri tabanı ile kıyaslanır.
Teknoloji Sımsarı (Broker)	Brooking (1996)	Direkt Entelektüel Sermaye (DIC)	Bir firmanın entelektüel sermaye değeri, entelektüel sermayenin dört temel bileşenini içeren 20 soruya bir firmanın cevabının analizi ile hesaplanır.
Atıf Ağırlıklı Patentler Metodu	Bontis (1996)	DIC	Bir teknoloji faktörü, firma tarafından geliştirilen patentleri dikkate alarak hesaplanır. Entelektüel sermaye ve onun performansı, bir dizi gösterge üzerinde araştırma geliştirme çabasının etkisi temel alınarak ölçülür. Bu göstergeler; firmanın patentlerini tanımlayan patent sayısı, patent maliyeti vb.
İnsan Kaynakları Maliyeti & Muhasebesi (HRCA)	Gröjer ve Johansson (1996)	Dönüş Oranı Metodu	Bir firmanın karını azaltan insan sermayesi ile ilgili maliyetlerin görünmeyen etkilerini hesaplar. Entelektüel sermaye şirkette çalışan insan varlıklarının katkısının kapitalize edilmiş ücret harcamalarına bölünerek hesaplanması yoluyla ölçülür.
Ekonomik Katma Değer	Stewart (1997)	ROA	Görünmeyen varlıkların maliyetleri ile firmanın karının ayarlanması yoluyla hesaplanır. EVA’daki değişim bir firmanın entelektüel sermayesinin verimli olup olmadığının bir göstergesini sağlar.
Entellektüel Sermaye Endeksi	Roos, Roos, Dragonetti ve Edvinsson (1998)	SC	Entelektüel mülkiyetler ve bileşenleri bir tek indeks içinde sunan tüm bireysel göstergeleri birleştirir. İndeksteeki değişim, firmanın piyasa değerindeki değişimle ilgilidir.
Skandia Klavuzu	Edvinsson ve Malone (1997)	SC	Entelektüel sermaye 5 bileşenden oluşan (finans, müşteri, süreç, yenilik ve gelişme ve insan), 164 metriğin analiz edilmesi ile ölçülür. (91 entelektüel tabanlı ve 73 geleneksel metriklerdir).

Entelektüel Katma Değer Katsayısı	Pulic (1997)	ROA	Entelektüel sermayenin ve kullanılan sermayenin ne kadar çok ve ne kadar etkili bir şekilde değer yarattığını ölçer. Değer üç temel bileşenle ilişkisine dayanır. (1) kullanılan sermaye, (2) insan sermayesi, (3) yapısal sermaye.
Görünmeyen Varlık	Sveiby (1997)	SC	Göstergeleri yönetim seçer. Monitör, firmanın stratejik amaçlarına dayanır. Görünmeyen varlıklardan değer yaratmak için dört bakış açısını ölçer. (1) büyüme, (2) yenilik, (3) fayda /etkililik, (4) riski azaltma/ istikrar.
Piyasa-Defter Değeri	Stewart (1997) Luthy (1998)	Market Kapitalizasyon Metodu (MCM)	Entelektüel sermaye değeri, firmanın piyasa değeri ve defter değeri arasındaki fark olarak düşünülür.
Hesaplanmış Görünmeyen Değer	Stewart (1997) Luthy (1998)	ROA	Maddi varlıkların aşırı getirisi hesaplanır. Sonra görünmeyen varlıklara atfedilebilir kazanç oranının belirlenmesi için bu rakam bir temel olarak kullanılır.
Tobin'in Q	Stewart (1997), Bontis (1999)	MCM	Q, firmanın piyasa değerinin varlıkların yerine koyma maliyetine oranıdır. Q'daki değişim, bir firmanın entelektüel sermayesinin değil, etkili performansın ölçümü için bir vekalet sağlar.
Her Şey Dahil (inclusive) Değer Metodolojisi	McPherson (1998)	DIC	Kombine edilmiş ağırlıklı göstergeler hiyerarşisini kullanır ve tam değerlerden ziyade kısmi değerler üzerine odaklanır. Kombine edilmiş katma değer = görünmeyen katma değer ile kombine edilmiş parasal katma değerdir.
Gelecek Muhasebesi	Nash H. (1998)	DIC	İndirim yapılmış projeli bir nakit akış sistemidir. Periyodun başındaki ve sonundaki değer arasındaki fark periyod sürecindeki katma değerdir.
Tahsis Edilmiş Yatırımcı Market Değeri	Standfield (1998)	MCM	Şirketin gerçek değerinin onun piyasa değeri olmasını sağlar. Şu şekilde ayrılır. Maddi sermaye + Gerçekleşen Entelektüel Sermaye + IC kaybı + sürdürülebilir rekabet avantajı.
Bilgi Sermayesi Kazançları	Lev (1999)	ROA	Olağan kazanç oranı üzerindeki ve defter varlıklarına atfedilebilir beklenen kazanç üzerindeki oran olarak hesaplanır.
Değer Kaşifi	Andriessen & Tiessen (2000)	DIC	Değerin 5 tip görünmeyen varlığa (Beceriler ve örtülü bilgi, varlıklar ve bağışlar, kolektif değerler ve normlar, açık bilgi ve teknoloji, yönetim süreçleri.) tahsis edilmesi ve hesaplanması için önerilen muhasebe metodolojisi.
Entelektüel Varlık Değerleme	Sullivan (2000)	DIC	Entelektüel mülkiyetin değerini hesaplama metodolojisi
Toplam Değer Yaratma (TVC)	Anderson&McLea n (2000)	DIC	Kanada muhasebeciler kurumu tarafından ortaya konan bir projedir. TVC, işlerin planlanmış faaliyetleri nasıl etkilediğini araştırmak için indirim yapılmış projeli nakit akışlarını kullanır.
Değer Zinciri Skor Tablosu	Lev B. (2002)	SC	Gelişim döngüsüne uygun üç grupta (Keşif/öğrenme, uygulama, ticarileştirme) düzenlenen finansal olmayan gösterge matrisidir.

Kaynak: Bhartesh, ve Bandyopadhyay. (2005).

İşletmeler entelektüel sermayeyi ölçme amaçlarına bağlı olarak mevcut ölçme ve değerlendirme metodlarından yararlandıkları gibi, kendi özelliklerine uygun ölçüm ve değerlendirmeler de yapabilmektedirler. Ancak direkt olarak entelektüel sermayelerini ölçen işletmelerin sayısı sınırlı sayıdadır. Daha çok danışmanlık ve yazılım şirketlerinin entelektüel sermayelerini doğrudan ölçme yoluna gittikleri veya müşteri sermayesi unsurlarını içeren ölçümler ve değerlendirmeler yaptıkları görülmektedir (Emrem, 2003). Günümüzün gelişmiş ekonomilerinde değer kavramı büyük makinalarla veya büyük yapılarla değil, bilgi ve bilgi sermayesinin önemiyle ölçülmektedir. Bu sebeple entelektüel sermayenin muhafazası önemli bir hale gelmiştir (Nonaka vd., 2000). İnsan sermayesi, müşteri sermayesi ve yapısal sermaye bileşenlerinin yarattığı etkiler sonucu ortaya çıkan değer üzerine entelektüel sermaye yönetiminin inşa edildiği görülmektedir (Şamiloğlu, 2002). Entelektüel sermayenin yönetimi şirketlerin bünyesinde bulunan yönetim sisteminin bir bileşeni şekline getirilerek hesaplandığında şirketlere oldukça önemli fırsatlar aktarmaktadır. Bu fırsatlar (Argüden vd., 2005: 40): Şirketin finansal olmayan varlıklarını daha iyi idrak etmesi ve işletmenin değer yaratmasındaki önemini artırması, Finansal olmayan varlıkların yönetiminde ortak anlayışı sağlaması, Entelektüel sermayenin daha iyi yönetilmesi, İşletme içine ve işletme dışına raporların sunulmasında şeffaflığın ve etkinliğin

sağlanması. Bayraktaroğlu'nun (2015) çalışmasında imalat sanayinde faal olan şirketlerin entelektüel sermayeyi kullanma etkinliği ve işletme performansı ilişkisi ele alınmaktadır. Çalışmasında BİST'teki Türk imalat sanayinde faaliyet gösteren şirketlerin 2003-2013 yılı verileri kullanılmaktadır. Entelektüel sermayeyi ölçmek için de VAIC yöntemi ile finansal performans (ROA ve ROE), verimlilik (ATO) ve Pazar performansı (MB) oranları kullanılarak tespit edilmektedir. Sonrasında regresyon analizi yapılmaktadır. Sonuçlara bakıldığında, en başarılı endüstri metal eşya, makine endüstrisi olarak gerçekleşirken, ana metal endüstrileri entelektüel sermayeyi performansa dönüştürme açısından başarısız olmaktadır. Birçok farklı sektörde işletme performansı ile entelektüel sermaye ilişkisi yapılan çalışmalarla ele alınmıştır. Çalışmaların çoğunda ağırlıklı olarak finansal performans üzerinden işletme performansı değerlendirilmiştir. Entelektüel sermaye ve işletme performansı ilişkisi ile ilgili değişik sektörlerden birçok işletmenin dâhil olduğu başlıca araştırmalardan olan Bontis'in (1998) araştırmasında, entelektüel sermayenin unsurları olan insan sermayesi, müşteri sermayesi ve yapısal sermaye ile performans ilişkisi, hazırlanan 63 soruluk anket uygulaması ile araştırılmış, unsurları en iyi izah eden ifadeler tespit edilmiştir. İnsan sermayesinin yapısal sermaye ile müşteri sermayesi üzerindeki etkisini inceleyen Bontis, insan sermayesiyle diğer unsurlar arasında orta seviyeden bir ilişkinin var olduğunu tespit etmiştir. Entelektüel sermaye unsurlarının performansta yarattığı değişkenliğin %56'sını açıkladığına dair bulgu da bir başka tespittir. Yapılan bu çalışmada performans, finansal göstergeler ile performansa yönelik subjektif yorumların bileşimi şeklinde hesap edilmiştir. Anket soruları da işletme yüksek lisans öğrencileri aracılığıyla, çalıştıkları işletmeler dikkate alınarak cevaplandırılmıştır. Bontis, Keow ve Richardson'un (2000) Malezya endüstrileri için yaptıkları çalışmada da Bontis'in 1998 yılında yaptığı çalışmasında geliştirdiği anketi kullanmışlardır. Çalışmada Malezya endüstrisi için entelektüel sermaye ve unsurlarının işletme performansı ile ilişkisini incelemişlerdir. Anketler 1998 yılındaki çalışmada olduğu gibi MBA öğrencilerince doldurulmuştur. Kâr, büyüme ve aktif kârlılık (ROA) gibi finansal göstergeler ile birlikte yeni ürün başarı oranı ve endüstride liderlik gibi finansal olmayan göstergeler de çalışmada performans göstergesi olarak kullanılmıştır. Yapılan analizlerin neticesinde servis dışı endüstrilerde entelektüel sermaye unsurları, işletme performansındaki değişkenliğin %37,3'ünü, hizmet endüstrilerinde ise %32'sini açıklamıştır. Sonuç olarak endüstriden bağımsız bir şekilde ele alındığında müşteri sermayesi ile yapısal sermaye arasında ve insan sermayesi ile müşteri sermayesi arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Yine endüstriden bağımsız olarak yapısal sermayenin performans üzerindeki pozitif etkisi söz konusudur. İnsan sermayesinin yapısal sermaye üzerindeki etkisiyse salt hizmet dışındaki endüstriler için açıklanabilmektedir. Wang ve Chang'ın (2005) çalışması bilgi teknolojileri ile alakalı olarak entelektüel sermaye ve işletme performansını ele alan çalışmalar arasında yer almaktadır. Tayvan'ın bilgi teknolojileri sektöründe süreç sermayesi, müşteri sermayesi, yenileşim sermayesi ve insan sermayesinin işletme performansı üzerine etkisi yapısal eşitlik modeli kullanılarak incelenmiştir. Bu çalışmada süreç sermayesi, müşteri sermayesi ve yenileşim sermayesinin performansı doğrudan etkilediği, insan sermayesinin ise diğer üç unsur

üzerinden işletme performansını etkilediği bulunmuştur. Süreç sermayesi, müşteri sermayesi ve yenileşim sermayesi doğrudan etkinin hesaplandığı modelde işletme performansındaki değişkenliğin %53'ünü açıklamıştır. Entelektüel sermayenin insan sermayesi unsurunun işletmeleri kıymetli bir olgu haline dönüştürdüğü ve bu sayede performanslarını arttırdığı, İspanya'nın Galiçya bölgesinde 140 küçük ve orta büyüklükteki işletmeyi kapsayan araştırma sonuçlarında görülmüştür (González-Loureiro, 2012). Müşteri sermayesini de içinde barındıran ilişki sermayesinin işletme performansı üzerinde olumlu etkisinin olduğuna yönelik sonuçlara, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde çalışan 182 kişi üzerinde yapılan araştırmada ulaşılmıştır (Raza, 2013). İşletmenin finansal performansı üzerinden Portekiz'de lojistik işletmesinde yapılan bir vaka araştırması sonuçlarında, yapısal sermayenin finansal performans üzerinde direkt olarak ve olumlu bir etkisinin bulunduğu belirtilmektedir. Çalışmayı gerçekleştiren araştırmacılar iletişim sistemleri, iş yapma yöntemleri, şirket kültürü, örgüt yapısı ve benzeri iş görenleri destekleyici bütün örgütsel bileşenleri yapısal sermayenin içinde değerlendirmişlerdir (Santos-Rodrigues ve Pereira-Rodrigues, 2014). İşletme performansı üzerinde entelektüel sermaye unsurlarının etkisinin olduğunu gösteren Güney Afrika'da ki farklı alanlardan 163 üst düzey yönetici ve şirket sahibi ile yapılan araştırmada, yapısal sermaye ile insan sermayesinin arasında kuvvetli bir ilişki olduğu görülmüştür. Benzer biçimde ilişki sermaye ile insan sermayesi arasında da anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Urban ve Joubert, 2017). Entelektüel sermayenin fazlaca kullanıldığı çevre, biyoteknoloji ve bilgi teknolojileri ve enerji alanlarında faaliyet gösteren işletmeler üzerine Bose ve Oh'un (2004) çalışmasında, değer yaratan unsurları entelektüel sermaye varlıkları özelinde tanımlamışlar ve bu unsurları değerlendiren sektörlere göre stratejik olarak önemini ve mevcut durumunu araştırmışlardır. Bu unsurların tespit edilmesi için yazın araştırması ve vaka çalışmalarından faydalanılmış, bu araştırma ve çalışmalardan toplanan bulgularla, söz konusu unsurların stratejik olarak önemini araştırması için anket soruları hazırlanmıştır. Sonuçlar bakımında değer yaratma için en yaygın olan bileşenler sırasıyla entelektüel varlığın kârlılığı, yenileşimin benzersizliği, araştırma ekibinin ve şirketin itibarı, büyüme beklentisi, yönetim kalitesi, ekonomik faktörler ve risk şeklinde ortaya çıkmıştır. Bozbura'nın (2004) çalışmasında Türkiye içinde faaliyetlerini sürdürün işletmeler için entelektüel sermaye ile pazar değeri ilişkisi incelenmiştir. Entelektüel sermaye unsuru şeklinde ifade edilen insan sermayesi, ilişki sermaye ve organizasyonel sermayeyi ölçmek için Türkiye özelinde belirlediği bazı ölçütleri içeren bir anket tasarlamıştır. Çalışma sonunda yapılan analizlerle ilişki sermaye ve insan sermayesinin işletmenin defter değerinde ya da pazar değeri üzerinde etkili olduğu ve çalışmadaki bağımlı değişkendeki değişimin %90'ını açıkladığı tespit edilmiştir. Ergün ve Yılmaz'ın (2012) Türkiye'de gerçekleştirdikleri çalışmalarında yapısal sermaye ve ilişki sermayenin firmanın, finansal ve finansal olmayan performansı üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu belirlemişlerdir. Yapılan diğer çalışmalar ve incelenen entelektüel sermaye literatüründen yola çıkarak işletme performansı ve entelektüel sermaye ve unsurları arasında bir ilişkinin mevcut olduğu belirtilse de, literatürde gerçekleşen deneysel araştırmaların neticeleri değerlendirildiğinde, mevcut olan ilişkinin özelliği ile

alakalı olarak farklılıkların olduğu ve tam manasıyla güvenilir bir bilimsel fikir birliğinin mevcut olmadığı görülmektedir. Kamukama, Ahiauzu ve Ntayi'ye (2010) göre entelektüel sermayenin işletme performansı üzerindeki etkisi ülkeye ya da sektöre has alabileceğinden, yazındaki çalışmalara ilişkin özelliği ve niceliği ile alakalı değişikliklerin görülmesi bekleneceğini ifade etmektedir.

4. SONUÇ

Türkiye’de entelektüel sermaye varlıklarına yatırımın önemi gittikçe artmaktadır. İşletmeler nitelikli iş gücünün, çalışan motivasyonunun, markanın, patentlerin, AR-GE çalışmalarının, müşteri sadakatinin ne kadar değerli olduğunu keşfettikten sonra bu konularla ilgili AR-GE çalışmalarına ayırdıkları yatırım bütçesine büyük bir pay ayırmaktadırlar. Hatta yaşadığımız bilgi toplumunda maddi olan varlıklardan ziyade maddi olmayan varlıklara olan önem daha fazladır. Bu bağlamda işletmeler artık üretim faktörlerinin içine entelektüel sermaye varlıklarını da koymaktadırlar. Ulusal veya uluslararası literatürde entelektüel sermaye yönetimi çalışmanın en önemli amacı firmaların performanslarını en yüksek seviyeye çıkarmaktır. Entelektüel sermayenin temel bileşeni insan sermayesidir. Bütün beşeri unsurların yani işletme içerisindeki çalışanların sahip olduğu ve geliştirdiği beceri, tecrübe, kişisel bilgi ve davranışlarının toplamı da insan sermayesi şeklinde ifade edilmektedir (Bontis vd., 2001:34; Görmüş, 2009:63). İnsan sermayesi hem diğer entelektüel sermaye bileşenleriyle hem de örgüt performansı ile sürekli bir ilişki halinde olmalıdır. Entelektüel sermaye unsurlarından insan sermayesinin firma performansı ile ilişkisinin incelendiğinde çalışmalarda, çalışanların performansa ne kadar etkili olduğu sıkça görülmektedir. İnsanlara sahip olmak nasıl mümkün değilse müşterilere sahip olmak da aynı şekilde mümkün değildir. Bu sebeple müşteri sermayesi de entelektüel sermayenin diğer unsurlarıyla ilişkili olan bir kavramdır (Demirkol, 2006). Entelektüel sermaye unsurlarından müşteri sermayesi incelendiğinde müşteri ilişkilerinin ve dış paydaşlarla olan ilişkilerinin firma performansı üzerine olumlu etkileri araştırmalarda görülmektedir. Yapısal sermaye örgüt performansı ile iç içe bir kavramdır; bilimsel yazın incelendiğinde yapısal sermaye ile ilgili tanımlarda “işletmelerin pazar ihtiyaçlarını karşılayabilmeye yönelik sahip oldukları örgütsel yeteneklerin toplamı” tanımına da pek çok yerde karşılaşılmaktadır (Yereli ve Gerşil, 2005). Organizasyonların veya örgütlerin orta ve üst seviye çalışanlarının yeteneklerinin toplamı şeklinde ifade edilen örgütsel yetenek, yapısal sermayeyi tanımlarken de sıklıkla kullanılmaktadır (Zehir ve Acar, 2005). Çalışanların yeteneklerinin toplamı şeklinde ifade edilen örgütsel yetenekler, bir taraftan örgüt performansına etki ederken diğer taraftan da geri kalan entelektüel sermaye unsurları ile alışveriş halindedir. Entelektüel sermaye unsurlarından yapısal sermayenin firma performansı ile ilişkisi ile ilgili çalışmalar incelendiğinde; işletmeler karar verme süreçlerini etkileyen araçlara sahip olduklarında firma performansını olumlu olarak etkilediği görülmektedir. Ulusal ve uluslararası çalışmalara göre; işletmelerinin entelektüel sermaye varlıklarını arttırmaları rekabet gücünü arttırmalarına paralel olarak işletme performansını da arttırdığını göstermektedir. Entelektüel sermaye unsurlarının farklı sektörlerde entelektüel sermaye uygulamalarını

incelemek birçok araştırma fırsatı sunacaktır. Buna benzer olarak büyüklüklerine göre işletmeleri entelektüel sermaye özelinde ele almak da oldukça faydalı sonuçlar ortaya koyacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, Ö. F. ve Acar, S. (2020). A Preliminary investigation of digital hoarding behaviors of university executives. *European Journal of Digital Economy Research (EJDER)*. 1, 27-44.
- Acar, Ö. ve Çetinceli, K. (2020). Uluslararası ticarete taşıma türlerinin Türkiye'nin lojistik performans endeksine etkisi ve iş yapma kolaylığı endeksi ilişkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 7(3), 887-905.
- Alagöz, A. ve Özpeynirci, R. (2007). Bilgi toplumunda entelektüel varlıklar ve raporlanması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(11), 167-184.
- Alavi, M. ve Leidner, D. E. (2001). Review: Knowledge management and knowledge management systems: Conceptual foundations and research issues. *MIS Quarterly*, 25(1), 107-136.
- Albert, Z. ve Fink, D. (2003). The intellectual capital web a systematic linking of intellectual capital and knowledge management. *Journal of Intellectual Capital*. 4(1), 34-38.
- Andersen, R. ve McLean, R. (2000). Accounting for the creation of value. *Ongoing research project sponsored by the Canadian Institute of Chartered Accountants*.
- Andriessen, D. ve Tiessen, R. (2000). *Weightless weight find your real value in a future of intangible assets*. London: Pearson Education.
- Argüden, Y., Jacobsen, K., Hofman-Bang, P. ve Kuyucu, B. A. (2005). *Entelektüel sermaye* İstanbul: ARGE Danışmanlık Yayınları.
- Aslanoğlu, S. ve Zor, İ. (2006). Bilgi varlıklarının değerlendirilmesi: entelektüel sermaye ölçüm ve değerlendirme modelleri; Karşılaştırmalı bir analiz. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 29, 152-165.
- Aydemir, O. (2008). Entelektüel sermaye: Yeni yaklaşımlar, (Ed.), *Entelektüel Sermaye: Teori, Uygulama ve Yeni Perspektifler* içinde (91-113). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Barutçugil, İ. (2002). *Bilgi yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Baydaş, Y. ve Türkan, Y. (2021). Entelektüel sermayenin firma riski üzerine etkileri: BİST'te işlem gören imalat işletmeleri üzerine bir uygulama. *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6(11), 1-14.
- Bayraktaroğlu, A. E. (2015). *Türk imalat sanayiinde faaliyet gösteren firmaların entelektüel sermaye kullanım etkinliği ve firma performansı ilişkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Bhartesh, K. R ve Bandyopadhyay, A. K. (2005). Intellectual Capital: Concept and Its Measurement. *Finance India*. 19(4), 1365-1374.
- Bontis, N. (1996). There's a price on your head: Managing intellectual capital strategically. *Business Quarterly*. 60(4), 40-47.
- Bontis, N. (1998). Intellectual capital: an exploratory study that develops measures and models. *Management Decision*. 36(2), 63-76.
- Bontis, N. (1999). Managing organisational knowledge by diagnosing intellectual capital: Framing and advancing the state of the field. *International Journal of Technology Management*, 18(5-8), 433-462.

- Bontis, N., Keow, W. C. C., ve Richardson, S. (2000). Intellectual capital and business performance in Malaysian industries. *Journal of Intellectual Capital*. 1(1), 85–100.
- Bose, S. ve Oh, K. B. (2004). Measuring strategic value drivers for managing intellectual capital. *The Learning Organization*. 11(4/5), 347–356.
- Bozbura, F. T. (2004). Measurement and application of intellectual capital in Turkey. *The Learning Organization*, 11 (4/5), 357–367.
- Brooking, A. (1996). *Intellectual capital*. England: International Thomson Business Press.
- Cengiz, H, ve Çetinceli, K. (2020). Türkiye ve BRICS ülkelerinin bilgi ve iletişim teknolojileri gelişmişlik endeksleri ile lojistik performans endekslerinin karşılaştırılması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 38, 165-185.
- Chang, S., Chen, S. ve Lai, J. (2008). The effect of alliance experience and intellectual capital on the value creation of international strategic alliances, *Omega*. 36, 298-316.
- Chen, Y. (2008). The positive effect of green intellectual capital on competitive advantages of firms. *Journal of Business Ethics*. 77, 271-286.
- Choong, K. K. (2008). Intellectual capital: definitions, categorization and reporting models. *Journal of Intellectual Capital*. Emerald Group Publishing Limited. 9(4), 609-638.
- Davenport, T. H. ve Prusak, L. (1998). *Working knowledge: How organizations manage what they know*. Boston: Harvard Business School Press.
- Demirkol, Ö. F. (2006). *Seracılıkta uluslararası muhasebe standartlarına göre ürün maliyetlerinin hesaplanması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Edvinsson, L. ve Malone, M. S. (1997). *Intellectual capital: realizing your company's true value by finding its hidden brainpower*. New York: Harper Business.
- Emrem, A. E. (2003) Entelektüel sermayeyi ölçme ve değerlendirme yöntemleri. II. *Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı içinde (601-614)*. Kocaeli Üniversitesi İ.İ.B.F. İzmit: 17-18 Mayıs
- Ergün, E. T. ve Yılmaz, O. T. (2012). İlişkisel sermaye ile yapısal sermayenin ilişki düzeyinin entelektüel sermaye düzeyine ve işletmenin finansal ve finansal olmayan performansına etkisi. *International Refereed Academic Social Sciences Journal*, 3(8), 39-59.
- Erkal, E. Z. (2006). *Entelektüel Sermaye, Ölçülmesi ve Raporlanması*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Ertuğrul, M. (2000). Bilgi çağında işletmelerin yeni kaynağı: Entelektüel sermaye. *Active Yönetim*. 3(15), 72-79.
- Fitz-Enz, J. (1994). *How to measure human resource management*. McGraw-Hill.
- González-Loureiro, M., (2012). Intellectual capital and system of innovation: What really matters at innovative SMEs. *Intangible Capital*, 8(2), 239-274.
- Görmüş, A. (2009). Entelektüel sermaye ve insan kaynakları yönetiminin artan önemi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 11(1), 57-75.
- Gröjer, J. E. ve Johanson, U. (1996). *Human resource costing and accounting*. Stockholm: Joint Industrial Safety Council.
- Güçlü, N. ve Sotirofski, K. (2006), Bilgi yönetimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 4(4), 351-371.
- Haşit, G., Çiftçi, N., Gönüllüoğlu, S., Arı, M. ve Turan, B. (2020). KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimlerinin analiz edilmesi: Bilecik örneği. *Sakarya İktisat Dergisi*. 9(4), 333-355.

- İpçioğlu, İ. (2007). KOBİ'lerin entelektüel sermaye yapısının belirlenmesine yönelik bir araştırma. 4. Verimlilik ve KOBİ'ler Kongresi içinde (289-296). İstanbul Kültür Üniversitesi, 7-8 Aralık.
- Kamukama, N., Ahiauzu, A.Nve Ntayi, J. M. (2010). Intellectual capital and performance: Testing interaction effects. *Journal of Intellectual Capital*. 11(4), 554-574.
- Kandemir, T. (2008). Entelektüel sermaye kavramı ve tarihsel gelişimi (Ed. R. Aşıkoğlu, Kurt M. ve Özcan K.), *Entelektüel Sermaye: Teori, Uygulama ve Yeni Perspektifler* içinde (16-29). Ankara: Gazi Kitapevi.
- Kaplan, R. S. ve Norton, D. P. (1992). The balanced scorecard: Measures that drive performance. *Harvard Business Review*. 70(1), 71-79.
- Koenig, E. D. ve Srikantaiah, T. K., (2004). *Knowledge management lessons learned: What works and what doesn't*, New Jersey: Information Today.
- Koza, M. (2008). *Bilgi yönetimi*. İstanbul: Kum Saati Yayın Dağıtım.
- Lev, B. (1999). R&D and capital markets. *Journal of Applied Corporate Finance*, 11(4), 21-35.
- Lev, B. (2002). Where have all of enron's intangibles gone?. *Journal of Accounting and Public Policy*, 21(2), 131-135.
- Luthy, D. (1998). *Intellectual capital and its measurement* Proceedings of the Asian Pacific Interdisciplinary Research in Accounting Conference (APIRA), Osaka.
- Marr, B., Gupta, O., Pike, S. ve Roos, G. (2003). Intellectual capital and knowledge management effectiveness. *Management Decision*. 41(8), 771-781.
- McPherson E. G. (1998). Inclusive valuation methodology. *Measuring the Value of knowledge. business intelligence*.
- Mertins, K., Heising P. ve Varback, J. (2003). *Knowledge management concepts and best practises*. Berlin: Springer-Verlag Press.
- Nash, H. (1998). Accounting for the future: A disciplined approach to value-added accounting for knowledge creation. *California Management Review*. 40(3), 40-54.
- Noe, R. A. (2009). *İnsan Kaynaklarının Eğitimi ve Geliştirilmesi*. (Çev: Çetin, C). İstanbul: Beta Yayınları.
- Nonaka, I., Toyama, R. ve Konno, N. (2000). SECI, ba and leadership: A unified model of dynamic knowledge creation. *Long Range Planning*, 33(1), 5-34
- O'Donneel, D. ve O'Regan, R. (2000). The structural dimensions of intellectual capital: Emerging challenges for management and accounting. *Southern African Business Review*, 4(2), 14-20.
- Ok, K. (2012). Bilgi ve bilgi yönetimine giriş. Sevinç G. (Ed.). *Bilgi ve Bilginin Yönetimi* içinde. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Petty, R. ve Guthrie, J. (2000). Intellectual capital literature review. *Journal of Intellectual Capital*. 1(2), 155-176.
- Raza, A., (2013). Impact of relational capital management on firm performance. *Abasyn University Journal of Social Sciences*. 6(1), 65-78.
- Roos, G. Ve Roos, J. (1997). Measuring your company's intellectual performance. *Long Range Planning*, 30(3), 413-426.
- Roos, J., Roos, G., Edvinsson, L. ve Dragonetti, N. C. (1998). *Intellectual capital: Navigating in the new business landscape*. New York: New York University Press.

- Saint-Onge, H. (1996). Tacit knowledge: The key to the strategic alignment of intellectual capital. *Planning Review*, 24(2), 10-16.
- Santos-Rodrigues, H. ve Pereira-Rodrigues, G. (2014). *Structural capital and financial results: A case study*. Proceedings of The European Conference on Intellectual Capital, 179-183.
- Seleim, A., Ashour, A. ve Bontis, N. (2004). Intellectual capital in egyptian software firms. *The Learning Organization*, 11(4/5), 332-346.
- Senge P. M. (1998). The leader's new work. *Leading Organizations*. 1, 439-457.
- Serpek, E. (2003). Bilgi çağında bilgi yönetimi ve öğrenen örgütler, (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sevimli Örgün, G. ve Kalay, F. (2018). Entelektüel sermaye: Teorik bir inceleme. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(6), 94-103.
- Standfield, K. (1998) . Extending the intellectual capital framework. 1(1), 19-25. Erişim adresi <http://www.knowcorp.com/article075.htm>.
- Stewart, A. T. (1997). *Entelektüel sermaye, örgütlerin yeni zenginliği*. (Çev. Elhüseyni, N.). İstanbul: MESS Yayınları.
- Sullivan, P. H. (1999). Profiting from intellectual capital. *Journal of Knowledge Management*. 3(2), 132-143.
- Sullivan, P. H. (2000). *Value driven intellectual capital: How to convert intangible corporate assets into market value*. New York: Wiley.
- Sveiby, K. E. (1997). *The new organizational wealth*. San Francisco: Barrett- Kohler Publishers Inc.
- Sveiby, K. E. (2001). A knowledge-based theory of the firm to guide in strategy formulation. *Journal of Intellectual Capital*, 2(4), 344-358.
- Şamiloğlu, F. (2002). *Entelektüel Sermaye*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Taylor C. (2001). Intellectual capital. *Computerworld*, 35(11), 51.
- Toraman, C., Abdioğlu, H. ve İşgüden, B. (2009). İşletmelerde inovasyon sürecinde entelektüel sermaye ve yönetim muhasebesi kapsamında değerlendirilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 91-120.
- Tovstiga, G. ve Tulugurova, E. (2007). Intellectual capital and performance in russian enterprises. *Journal of Intellectual Capital*. 8(4), 695-707.
- Tsan, W. ve Chang, C. (2005). Intellectual capital system interaction in Taiwan. *Journal of Intellectual Capital*, 6(2), 285-298.
- Türk, M. (2003). *Küreselleşme sürecinde işletmelerde bilgi yönetimi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Urban, B. ve Joubert, G. S. (2017). Multidimensional and comparative study on intellectual capital and organisational performance. *Journal of Business Economics & Management*, 18(1), 84-99.
- Uzun, D. (2007). *Örgüt kültürünün bilgi yönetim sürecine ve örgütsel performansa etkisi: Beş yıldızlı otel işletmelerinde bir uygulama*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Van Buren, M. E. (1999). A yardstick for knowledge management. *Training & Development*. 53, 71-78.

- Wang, W. ve Chang, C. (2005). Intellectual capital and performance in causal models. *Journal of Intellectual Capital*. 6(2), 222–236.
- Williams, S. M. (2001). Is intellectual capital performance and disclosure practices related?. *Journal of Intellectual Capital*. 2(3), 192-203.
- Yereli, A. ve Gerşil, G. (2005). Entelektüel sermayeyi ölçme ve raporlama yöntemleri. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 12(2), 17-29.
- Yozgat, U. (1998). *Yönetim bilişimi sistemleri*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Yörük, N. ve Erdem, M. S. (2008). Entelektüel sermaye ve unsurlarının, İMKB’de işlem gören otomotiv sektörü firmalarının finansal performansı üzerine etkisi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 22(2), 397-413.
- Zack, M. H. (1999). Developing a knowledge strategy, *California Management Review*. 41(3), 125-145.
- Zaim, H. (2005). *Bilginin artan önemi ve bilgi yönetimi*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Zehir, C. ve Acar, A. (2005). Örgütsel yeteneklerin işletme performansına etkileri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3), 15-34.